

Məktəbəqədər yaş dövründə uşaqların sosiallaşmasına pedaqoji yanaşma

Gülzar Etibar qızı Vəliyeva

*fəlsəfə doktoru proqramı üzrə doktorant,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu*

E-mail: velijevagulnar@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.e.d., prof. A.N. Abbasov,
p.ü.f.d. L.A. Məmmədli

Açar sözlər: sosiallaşma, sosiallaşma amilləri, məktəbəqədər yaşlı uşaqlar, ailə, məktəbəqədər təhsil müəssisələri, oyun və ünsiyyət fəaliyyəti

Ключевые слова: социализация, факторы социализации, дошкольники, семья, дошкольные образовательные учреждения, игры и коммуникативная деятельность

Key words: socialization, socialization factors, preschool children, family, preschool educational institutions, games and communication activities

“Sosiallaşma” anlayışının siyasi iqtisadiyyatdan gəlidi qeyd olunur. Bu konsepsiyanın tarixi amerikalı sosioloq Franklin G.Giddinsin adı ilə əlaqələndirilir. O, "Sosiallaşma nəzəriyyəsi" kitabında əvvəlcə bu konsepsiyayı təsvir etmişdir [1]. F. Giddins sosiallaşmanı bir insanın cəmiyyətdəki həyata hazırlığı kimi qeyd edirdi. 20-ci əsrin ortalarında sosiallaşma tədqiqat sahələrindən birinə çevrildi. Hal-hazırda “sosiallaşma” sosioloqlar, filosoflar, psixoloqlar və pedaqoqlar tərəfindən öyrənilir. Qeyd etmək lazımdır ki, fərqli elmlər nöqtəyi-nəzərindən sosiallaşma probleminə bu qədər maraq göstərsə də, alimlər arasında bu konsepsiyanın birmənalı yanaşma yoxdur. Fəlsəfi baxımından, sosiallaşma prosesi "insan və dünya" arasındakı nisbətə öyrənilməsindən ibarətdir. Fəlsəfə insan mahiyyətinin sosial amillərdən asılılığını öyrənir. Sosiallaşma prosesini fəlsəfi nöqtəyi-nəzərindən yanaşan B.D. Pargin sosiallaşma prosesinin mahiyyətinin belə izah edir ki, sosiallaşma bir insanın cəmiyyətə girişi, sosial ünsiyyəti, sosial idrakı, sosial cəmiyyəti ifadə etməsidir. D. Pargin, ətraf mühitin, sosial institutların, öz fəaliyyətinin təsirini hiss edən bir insanın daxili dünyasının və özünüdərkini inkişafında nisbətən avtonom olduğuna diqqət yetirir [2].

Sosioloqlar tərəfindən sosiallaşma prosesinə xüsusi diqqət yetirilir. Sosioloqların anlayışında, sosiallaşma prosesi cəmiyyətdə qəbul edilən sosial dəyərləri, norma və davranış qaydalarını şəxsin sosiallaşma prosesindəki aktiv və ya passiv rolu baxımından mənimsəyən bir insan olaraq qəbul edir. Sosioloqlar üçün və bizim üçün əsas olan A.I.Kovalevanın əsərlərində sosiallaşma prosesinin təfsiridir [3]. Sosiallaşma prosesini sosial-tipik şəxsiyyət əlamətlərinin formalaşması hesab edir. A.I. Kovaleva deyir ki, sosial-tipik şəxsiyyət xüsusiyyətləri (insan dəyərləri, dili, qaydaları və davranış normaları) cəmiyyət tərəfindən müəyyən edilir və insanı yalnız bu keyfiyyətlərə yiyələnməyə istiqamətləndirir. Cəmiyyət, bunun üçün insan həyatının arzuolunan dəyərlərini və istiqamətlərini təyin edərək, müəyyən bir vəziyyətdə öz üzvlərinə müəyyən norma və davranış qaydalarını təyin edir. Psixoloqların fikrincə, sosiallaşma prosesi insanla onun ətrafındakı sosial reallıq arasındakı münasibətlər sistemini öyrənməkdən ibarətdir. Bu, sosial təcrübə, davranış qaydaları, mədəniyyət və adət-ənənələri olan insanın mənimsəməsi və dərk etməsindədir. Eyni zamanda, hər bir şəxs cəmiyyətin təqdim etdiyi mənəvi dəyərləri qəbul edib rədd edərək öz dəyərlərini yenidən qiymətləndirir. Bu seçimi etməklə fərdin

formalaşması və özünü tərbiyəsi baş verir. Bizim üçün ən aktual olan G. M. Andreevanın nöqteyi-nəzəridir [4]. Sosiallaşmanı iki tərəfli bir proses kimi qeyd edir. Bir tərəfdən bir insan sosial təcrübəni, dəyərləri və davranış normalarını mənimsəyir, digər tərəfdən bir insan öz fəaliyyəti ilə bu əlaqələri aktiv şəkildə canlandırır. Fikrimizcə, sosiallaşma prosesinin ikili olması ətraf mühitin təsiri və şəxsin fəaliyyətinin əhəmiyyətini təsdiqləyən bu konsepsiyanı başa düşmək üçün iki yanaşma arasında tarazlıq tapmağa cəhddir. Sosiallaşma prosesini araşdırarkən bizim üçün müəllimlərin mövqeyi ən əhəmiyyətlidir. Tərbiyəçilərin anlayışında sosiallaşma prosesi sosial mühitin insana müxtəlif təsirini və bir insanın bu təsirlərə reaksiyasını nəzərdə tutur. Təsirlər spontan və ya qəsdən ola bilər, subyektiv və ya kortəbii ola bilər. L. V. Mardaxayevin fikrincə, sosiallaşma şəxsiyyətin inkişafı, formalaşması, şüurunun formalaşması (sosial dəyərlərə, dilə, mədəniyyətə əsaslanaraq), sosial rolların və davranış təcrübəsinin (davranış standartı), yaş nəzərə alınmaqla sosial ünsiyyət və təzahür üslubunun ustalığıdır. , ətraf mühit və şəxsiyyətin öz-özünə fəaliyyətidir [5]. "Sosiallaşma" anlayışının məzmununu təhlil edən alim, aşağıdakı komponentləri müəyyənləşdirir:

— dünyagörüşü: bir şəxs tərəfindən sosial dəyərlərin, idealların mənimsənilməsi, maraqlarının formalaşması və inkişafı, onun ətrafdakılara və özünə - şüur sahəsinə münasibətini müəyyənləşdirən;

— sosioloji: sosial rollarda, onun sosial statusunda, cəmiyyətdə oynadığı sosial rolda əks olunan sosial davranış təcrübəsinə, sosial davranışda təcrübənin toplanması gündəlik özünü göstərən sahədir;

— mədəni: ünsiyyət, fəaliyyət və davranış mədəniyyətində əks olunan ətraf mühit mədəniyyətini, davranış və fəaliyyət nümunələrini mənimsəmək - daxili mədəniyyət sferası;

— emosional-könüllü: ətraf mühit biliklərində hisslər, duyğular, öz-özünə fəaliyyət mədəniyyətinin təzahürünü təyin edən könüllü orijinallıq və emosional vəziyyət - emosional rifah sahəsi.

L.V. Mardaxayev sosiallaşma prosesində üç vacib cəhətləri qeyd edir: insanın yaşı, ətraf mühitin təsiri və fərdin özünün fəaliyyəti, yaşadığı mühitin, ətrafdakıların, qarşılıqlı əlaqədə olduğu şəxslərin şəxsiyyətin sosiallaşma prosesinə böyük təsir göstərdiyini vurğulayır. Ətrafdakı dəyişikliklər və fərdin fəaliyyəti insanın cəmiyyətə daxil olma prosesinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Ətraf mühitin şəxsiyyətin sosiallaşması prosesinə təsiri ilə bağlı oxşar bir fikir T.S. Komarova tərəfindən ifadə edilmişdir. Ətraf mühitin təsirini nəzərə alaraq, onun çoxözlü olduğunu qeyd edir. Ətrafdakı dünya həyat təcrübəsi qazanmağa, münasibətlər qurmağa, intellektual, mənəvi, estetik inkişafa töhfə verməyə imkan verir [7].

Ətraf mühitin insanlara təsirini də qeyd edən tədqiqatçı V.K. Koçisov əsas diqqəti sosiallaşma prosesindəki fəallığa yönəldir [8]. Alim şəxsiyyət xüsusiyyətlərini: xarakterini, iradəsini, maraqlarını, ehtiyaclarını, biliklərini, dünyagörüşünün xüsusiyyətlərini, qavrayışını nəzərə almağın zəruriliyindən danışır. Şəxsiyyətin sosiallaşması prosesini nəzərdən keçirərkən müəllim A.L. Leutininin nəzər nöqtəsi diqqətə layiqdir. Sosiallaşma probleminə iki fərqli yanaşma nəzərdən keçirir: adaptiv və fəaliyyətə əsaslanan. Onun fikrincə, sosiallaşma prosesi müəyyən bir daxili ziddiyyət, bir insanın cəmiyyətdə uyğunlaşma ehtiyacı və təcrid, muxtariyyət ehtiyacı, öz baxışları, maraqları, müstəqil qərar qəbul etməsi və ətrafındakı bir sosial mühit qurma ehtiyacı olan bir prosesdir.

Adaptiv yanaşma çərçivəsində fərdin sosiallaşması, sosial əlaqələr dünyasına daxil olması və fərdin mədəniyyət, dəyər və normalar vasitəsilə müxtəlif növ sosial icmalara inteqrasiyası prosesi kimi qəbul edilir, cəmiyyətin sosial normalara uyğunluğu tənzimləyir. İnsanı sosial normaları yerinə yetirməyə təşviq edir və ya onlardan yayınmaq üçün cəzalandırır və beləliklə

sosiallaşma prosesində şəxsiyyətin formalaşmasına təsir göstərir. Sosiallaşma problemlərinin həlli üçün əsaslı fərqli imkanlar fəaliyyət yanaşması ilə təmin olunur. Sosiallaşmaya aktiv yanaşma əks mexanizmlərə əsaslanır. Bu yanaşmanın mahiyyəti aşağıdakı kimidir. Hər bir insanın müəyyən keyfiyyətlər dəsti var - intellektual, güclü iradəli və sosial. Sosial qarşılıqlı fəaliyyət prosesində bir şəxs keyfiyyətlərinin təzahür etdiyi fəaliyyətlər həyata keçirir. Bundan sonra fəaliyyətinin əks olunmasına təşəbbüs göstərir.

Fərd uğurunu və ya uğursuzluğunu keyfiyyətləri ilə müqayisə edir. Yansıtma nəticəsində sosial ehtiyaclar formalaşır. Refleksiv mexanizmə söykənən sosiallaşmaya aktiv yanaşma, fərdin sosial qarşılıqlı fəaliyyət prosesinə münasibətini formalaşdırır, muxtariyyətini inkişaf etdirir və şəxsiyyətin fərdiliyini qoruyur [9]. Ən çox maraq doğuran məqam A. V. Mudrikin mövqeyidir. Onun üçün sosiallaşma, bir insanın cəmiyyətdəki uyğunlaşması və təcrid olunmasının birləşməsidir. Uyğunlaşma, ətraf mühitin tələblərinə şəxsin gözləntiləri ilə, münasibətləri və sosial davranışları ilə uyğunlaşmağı əhatə edir. Ayrılıq insan muxtariyyətidir. Bu prosesin nəticəsi, insanın öz baxışlarına, öz əlavələrinə, özünü dərk etməsinə və özünü təsdiqləməsinə ehtiyac duyur. [10]. Sosiallaşma prosesində şəxsiyyətə təsir edən amilləri vurğulamaq tələb olunur. A.V. Mudrik, təsir edən amilləri aşağıdakı qruplara ayırır:

- megafaktorlar (yer, planet, dünya, İnternet),
- makrofaktorlar (cəmiyyət, ölkə, dövlət, etnik mənsubiyyət),
- mezofaktorlar (bölgə, şəhər, kənd), mikrofaktorlar (ailə, təhsil təşkilatı, həmyaşıdlar qrupu) [10]. Bununla yanaşı, alim müxtəlif amillər qruplarının öz aralarında və fərdi amillər arasındakı nisbət və qarşılıqlı əlaqələrin dəyişməsindən danışıq.

Qeyd etmək lazımdır ki, uşağın sosiallaşması prosesi ailədə və məktəbəqədər təşkilatlarda başlayır. Ailə əvvəlcə cəmiyyətdəki həyatın sosial normaları ilə tanış olur, böyüyən uşağın səy göstərəcəyi sosial dəyərlərin və idealların əsasını qoyur. Ailənin içində uşaq insanlar arasındakı münasibət haqqında bir fikir alır, özünü başqaları ilə əlaqələndirir. Buna valideynlərin nümunəsi, ailədəki həyat tərzi, vərdislər, yaxşı və pis, ədalətli və ədalətsiz qiymətləndirilməsi meyarları kömək edir. Ailədəki nəsillərin davamlılığı sayəsində milli və mədəni ənənələrin ötürülməsi həyata keçirilir.

Nəsillərin davamlı əlaqəsi sayəsində keçmiş ənənələri qoruyan, müasir cəmiyyətin müsbət meyillərini artıran ailə gələcəyə qayğı göstərir. Ailə, üzvlərinin hər birinin bioloji ehtiyaclarını (qidaya, istiliyə ehtiyac), həmçinin sosial (şəxsə hörmət, rəğbət, dəstək, tanınma, psixoloji qoruma) ilə təmin edir. Əlavə təhsil müəssisələrində uşaq davranış qaydalarına riayət etmək uşaq komandasının rahat yaşaması üçün zəruri olduğu bir dünyaya daxil olur.

Məktəbəqədər yaşlı uşaq mədəniyyət, ümumbəşəri dəyərlər ilə tanış olur və xarici dünya ilə qarşılıqlı münasibət öyrənir. Uşağın aktiv müxtəlif fəaliyyətləri onun effektiv sosiallaşma açarıdır. Birinci cəhət, uşağın şəxsi təcrübəsinə malik olduğu imkanlara uyğun fəaliyyətdir. L. S. Vıqotski bu fəaliyyəti uşağın müəyyən bir zamanda yüksək səviyyədə sahib olduğu bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin məcmusu kimi başa düşülən "həqiqi inkişaf zonası" olaraq göstərir. İkinci cəhət inkişafdan qabaqda olan fəaliyyətdir ("proksimal inkişaf zonası"). Bunun altında L.S. Vıqotski bir uşağın böyüklərlə olan ünsiyyət prosesində əldə etdiyi inkişaf səviyyəsini – böyüklərin hərəkətini təqlid etməklə deyil, əqli qabiliyyətindəki problemləri həll etmək yolu ilə qeyd edirdi [11]. Qeyd etmək lazımdır ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda fəaliyyətə əlavə olaraq ünsiyyət aparıcı inkişaf amilidir. M.I. Lisinaya görə, bu dövrdə uşaq dörd ünsiyyət növündə bir dəyişiklik yaşayır: situasiya-fərdi, situasiya-işgüzar, qeyri-situasiya-idrak, ekstra-situasiya-fərdi [12].

1. Situasiya-fərdi ünsiyyət (doğuşdan 5-6 aya qədər) ünsiyyətin ilkin formasıdır. Fərqlən-

dirici xüsusiyyəti, uşağın təhlükəsizliyi kimi qəbul etdiyi böyüklərin mehriban münasibətinə ehtiyacı olmasıdır.

2. Situasiya-işgüzar ünsiyyət (6 aydan 3 ilə qədər). Uşağın əsas fəaliyyəti mövzuların öyrənilməsi ilə əlaqədardır. Uşaq, böyüklərin obyektləri necə manipulyasiya etdiyini izləyir, hərəkətlərini təkrarlamağa çalışır.

3. Situasiyadan kənar situasiya-idrak əlaqəsi. Ünsiyyət forması məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün xarakterikdir və fəaliyyəti obyektlərin xüsusiyyətlərini anlamağa yönəldilmişdir. Hər şeyi özü öyrənə bilmirsə, uşaq böyüklər ilə maraqlanır: "niyə?" sualına cavab axtarır.

4. Situasiya olmayan-fərdi ünsiyyət. (6-7 yaş). Uşaq böyükləri müəyyən bir şəxs, cəmiyyətin üzvü kimi qəbul edir. Uşaq, böyüklərdən həyat, iş haqqında bir çox sual soruşur və "insanlar dünyası" ilə maraqlanır. Məktəbəqədər dövrdə uşağın sosiallaşması məsələsini nəzərə alaraq, fəaliyyətin aparıcı növünün oyun olduğunu vurğulamaq lazımdır. Uşağın emosional, zehni, könüllü və fərdi inkişafına töhfə verir. Zamanla uşaq ətrafındakı dünyanı öyrənir, sosial rolları və davranışları mənimsəyir. Uşaq böyüdükcə oyunun təbiəti dəyişir (mürəkkəbləşir). Beləliklə, dörd yaşındakı bir uşaq, böyüklərin davranışlarını təqlid edir. Oyun zamanı o, fəaliyyət süjetlərini təkrarlayır. Oyun hekayə halına gəlir. Altı və ya yeddi yaşında uşaqlarda süjetli-rollu oyunu üstünlük təşkil edir. Oyunun mahiyyəti rolların ayrılmasıdır. Yeddi yaşından artıq uşaq oyunlarında müəyyən qaydalar tətbiq olunur. Müasir dövrdə məktəbəqədər yaşlı uşağın oyunu on il əvvəl uşağın oynadığı fəaliyyətdən köklü şəkildə fərqlənir: cizgi filmlərindən, televiziya şoularından, kompüter oyunlarından götürülmüş yeni oyun sahələri görünür. Uşaq sadə bir hərəkət və ya ifadələr istifadə edərək cizgi filminin xarakterini asanlıqla təsvir edir. Təsvirin rahatlığı, oyun fəaliyyətinin minimum inkişaf səviyyəsi ilə oxşar bir süjetdən istifadə etməyə imkan verir. Video oyunları olan uşaqların zehni inkişafı üçün ciddi bir risk yaradır.

Qeyd etmək lazımdır ki, video oyunlar oynayarkən uşaq fərdi fəaliyyətlərə azalır və əlaqələri pozulur, ünsiyyət sahəsi pozulur, bu da sosial təcridə səbəb ola bilər. Həm də video oyunlar uşağın xəyalının inkişafına kömək etmir, belə oyunlarda hərəkətlərə mənəvi qiymət verilmir, zorakılıq səhnələri çoxdur. Oyun personajları arasındakı münasibətlərin primitiv və cüzi olduğunu qeyd etmək olar. Bu, müasir uşağın oyun xarakteri üzərində iz buraxır. Uşağın kompüterdə uzun müddət vaxt keçirməsinə və uşaqların oyun oynamaqdan çəkinməsinə imkan verən böyüklər, L.S. Vıqotski tərəfindən irəli sürülən uşağın inkişaf qanununu pozurlar, bunun mahiyyəti, uşağın daxili aləminin və inkişafının formalaşmasına təsir göstərir. Uşağın bütün nümayəndəlikləri, təcrübələri, şkilləri və maraqları ortaq bir formaya malikdir.

Böyüklər uşağa fikir və dəyərlərini aşılamır, əksinə uşağa yeni gerçəkliklər açır. Böyüklərlə uşaqların dialoqu sayəsində, dünyanı qəbul etməyə, ona uyğunlaşmağa, öz fəaliyyətinə səy göstərərək mahiyyəti dərk etməyi öyrənir. Vurğulamaq lazımdır ki, əvvəllər oyun uşağın sosial münasibətlərin mənimsənilməsində ayrı bir mərhələ hesab olunurdu.

Oyun fəaliyyəti kor-koranə deyil mütləq dialoq şəklində olmalıdır. Oyun zamanı məktəbəqədər yaşlı uşaqların fikir və təəssürat mübadiləsi, niyyətlərini əlaqələndirmək və mübahisə etmək üçün təbii ehtiyacı vardır. Ünsiyyət də qarşılıqlı bilik ötürülməsinə kömək edir. Bununla birlikdə, uşaq ünsiyyətinin formalaşması prosesinin ikinci dərəcəli bir rol verdiyi ifadə edilə bilər. Məktəbəqədər müəssisələrdə uşaqlar arasında ünsiyyət üçün xüsusi bir vaxt yoxdur və məktəbəqədər yaşlı uşağın nitqini inkişaf etdirməyə yönəlmiş fəaliyyətlər sərbəst ünsiyyəti tamamilə əvəz edə bilməz. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların sosiallaşması sosial-pedaqoji problemdir.

Uşağın sosiallaşma prosesinin əsasını fəaliyyət, ünsiyyət və oyun təşkil edir. Ancaq qeyd

etmək lazımdır ki, məktəbəqədər yaşlı uşaqlar ünsiyyət qurmağı bilmirlər. Nə ailədə, nə də məktəbəqədər müəssisələrdə ünsiyyət bacarıqlarının formalaşması lazımı diqqət verilmir. Müasir dünyada məktəbəqədər yaşlı uşaqların oyun fəaliyyəti öz mövqeyini itirməkdədir. Belə ki, tədqiqatçı O. V. Evdokışina qeyd edir ki, müasir uşağın oyunu monoton, oyun süjeti məhduddur, müxtəlif peşə nümayəndələrinin rolları yoxdur [13].

Tədqiqatçının fikrincə, oyunun mövqeyini itirməsinin səbəblərindən birini uşağın sürətlə inkişaf etməsi, zənginləşməsinə zərər vurması adlandırmaq olar. Oyunun vəziyyətinin dəyişdirilməsinin başqa bir səbəbi uşağın sosial münasibətlər sistemindəki yerinin dəyişməsi ola bilər. Rabitə səviyyəsinin aşağı olması və zəif inkişaf etmiş oyun fəaliyyəti, daha irəli yaşda insanın cəmiyyətə aşağı inteqrasiyasının səbəbidir. Mümkün olan mənfi nəticələri nəzərə alaraq, sosiallaşma prosesinin təşkilinə daha məsuliyyətlə yanaşmaq lazımdır. Məktəbəqədər yaşlı uşağın əsas fəaliyyəti bir oyun olduğundan, sosiallaşma prosesi müxtəlif oyun fəaliyyətləri vasitəsilə qurulmalıdır.

Məqalənin aktuallığı. Məktəbəqədər dövrdə uşağın sosiallaşma prosesində pedaqoji yanaşma aktuallığı ilə seçilib, bu gün də mühüm bir problemdir, tədqiqinə ehtiyac vardır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məktəbəqədər dövrdə uşağın sosiallaşma prosesində pedaqoji yanaşmaya önəm verilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalə gənc tədqiqatçılar və uşaq bağçası tərbiyəçiləri üçün faydalı ola bilər.

Ədəbiyyat

1. İddialar F. P. Sosiallaşma nəzəriyyəsi. N.Y., 1897.
2. Parqın B. D. Sosial-psixoloji nəzəriyyənin əsasları. M.: Düşüncə, 1971. 243 s.
3. Kovaleva A.I. Sosiallaşmanın öyrənilməsinin metodoloji problemləri // Humanitar elmlər: nəzəriyyə və metodologiya. Bakı, 2012, № 2. p. 19-24.
4. Андреева Г.М. Психология социального познания. М.: Аспект Пресс, 2000. 288 с.
5. Mardahaev L.V. Sosiallaşma və sosionomiya. Sosial-pedaqoji yanaşma // Ali təhsil bülleteni. Seriya: Pedaqogika və psixologiya. Bakı, 2015. № 4, -p. 51-55.
6. Mardakhaev L.V. Bir insanın sosial-pedaqoji bir proses kimi ictimailəşdirilməsi // Pedaqoji təhsil və elm. Bakı, 2009. № 4, -s. 137.
7. Komarova T.S. Doğuşdan 10 yaşa qədər uşaqlarda istedad və bacarıqların inkişafı // Pedaqoji təhsil və elm. Bakı, 2015. № 3, -s. 6-10.
8. Koçisov V. K. Bir uşağın şəxsiyyətinin sosiallaşmasının psixoloji və pedaqoji aspektləri // TSU-nun Elm sahəsi // Seriya: Pedaqogika, Psixologiya. Bakı, 2013. № 4, s. 101-103.
9. Leutina A.L. Müasir pedaqoji tədqiqatlarda uşaqların sosiallaşması // Təhsil problemləri. Bakı, 2014. № 3, -s. 187.
10. Mudrik A. V. Sosiallaşma - sistem dəyişikliyi sahəsi // Təhsil məsələləri. Bakı, 2014. № 4, s. 114.
11. Vıqotski L. S. Uşaq (yaş) psixologiyasının problemləri // Toplanmış əsərlər: 6 cildə. M., 1984. n. 4. c. 263.
12. Лисина М. И. Формирование личности ребенка в общении. Л.: Питер, 2009.
13. Evdokishina O. V. Oyun fəaliyyətinin məktəbəqədər uşaqların sosiallaşmasına təsiri // Elm, mədəniyyət, təhsil dünyası. Bakı, 2015. № 2, -s. 205-207.

Г.Е. Велиева**Педагогический подход к социализации
детей дошкольного возраста****Резюме**

В статье рассматривается ретроспектива понятия «социализация» и выявляется ее как междисциплинарная область изучения социализации (философия, социология, психология, педагогика). Соляризация - это двусторонний процесс, в котором важно учитывать важность окружающей среды (культура, язык, ценности, поведенческие нормы), а также активную позицию, возраст и личностные характеристики человека. В процессе социализации представлены два разных подхода: адаптация и действие. Основное внимание здесь уделяется дошкольному периоду развития ребенка как чувствительного периода социализации подрастающего поколения. Определена ведущая роль семьи и дошкольных учреждений в процессе ознакомления ребенка с обществом. Обоснованы основные аспекты социализации дошкольников: активность («зона реального развития» и «зона ближайшего развития»), общение и изменение его типов (ситуационно-индивидуальный, ситуативно-деловой, не ситуационно-познавательный, внеситуационный), игровой. Показаны проблемы коммуникативной и игровой деятельности современного дошкольника.

G.E. Valiyeva**Pedagogical approach to the socialization
of children in preschool age****Summary**

The article reviews the retrospective of the concept of "socialization" and has identified it as an interdisciplinary field of study of socialization (philosophy, sociology, psychology, pedagogy). Solarization is a two-way process where it is important to take into account the importance of the environment (culture, language, values, behavioral norms) and the individual's active position, age and personal characteristics. In the process of socialization, two distinct approaches are presented: adaptation and action. The focus here is on the preschool period of child development as a sensitive period of the socialization of the younger generation. The leading role of the family and preschools in the process of introducing the child to society is defined. The main aspects of socialization of preschool children are justified: activity ("real development zone" and "proximal development zone"), communication and change of its types (situational-individual, situational-business, non-situational-cognitive, extra-situational), game. The problems of communicative and play activities of the modern preschool child are shown.

Redaksiyaya daxil olub: 23.01.2019